

El model de dona del franquisme: La Sección Femenina de la Falange Española

Maria Pomés Lorencés i Clara Tur Muñoz

Tutora: Marga Moyano

Curs 2007-2008

IES Francisco de Goya de Barcelona

<http://blocs.xtec.cat/mariaclara>

Índex

1. Agraïments	3
2. Introducció	4
2.1 Motivació personal	4
2.2 Elecció del tema	4
2.3 Metodologia i procés d'elaboració	5
2.4 Creació del bloc	6
3. Conclusions	8
3.1 Valoració personal	14
3.2 Propostes d'aprofundiment	14
4. Bibliografia i fonts consultades	16
5. Captures de la web	20

1. Agraïments

Donem les gràcies per la seva col·laboració i recolzament a:

- Marga Moyano, pel seu suport i orientació durant tot el procés d'elaboració del treball.

2. Introducció

2.1 Motivació personal

Aquest treball, *El model de dona en el franquisme: la Sección Femenina de la Falange Española*, és el treball de recerca que hem elaborat, ja que teníem un gran interès per estudiar les dones, sobre la història de les quals sabem tan poc. Sempre hem considerat les dones un tema especialment interessant, per com ha anat evolucionant la seva història i per com han aconseguit passar d'una posició totalment subordinada en tots els aspectes de la seva vida (matrimoni, món laboral, política, etc.) a la igualtat (ni que sigui legal) amb l'home, el seu gran dominador històric. També, després de moltes divagacions, decidírem enfocar el treball des d'un punt de vista històric, ja que aquesta matèria sempre ens ha despertat un gran interès, i encara més si parlem de dones.

Un cop tinguérem clar que volíem centrar el nostre estudi en les dones i, més concretament, en la seva història, ens concentràrem en el règim franquista. Vist des de l'òptica femenina actual ens resultava inversemblant que tantíssimes dones haguessin viscut en una situació tan repressiva i asfixiant, i no només això, sinó que algunes també la defensessin. A més a més, el règim franquista ens resultava especialment interessant per la seva proximitat en el temps, ja que està a tan sols trenta dos anys del moment actual, i perquè la conjuntura d'aquell moment ens semblava molt oposada a la nostra, tant en la poca llibertat política, com en el repressiu marc legal i en la ideologia, imposada a tothom, tan retrograda. Tot tan diferent als valors amb els quals hem crescut.

2.2 Elecció del tema

Així, doncs, començàrem a investigar i a buscar informació sobre el règim. El que més ens cridà l'atenció fou la importància que el règim donava a l'educació femenina però, sobretot, a la transmissió a través d'aquesta dels valors tradicionals que el règim volia que tota espanyola tingués. A partir d'aquest moment decidírem que volíem investigar i aprendre sobre quin model femení volia imposar el règim i, per tant, que volíem estudiar la Sección Femenina de la Falange, l'organització encarregada d'adoctrinar nenes, joves i adultes en aquests valors. Començàrem a aprofundir en les idees i en l'estructura interna

d'aquesta organització, i ens adonarem que la situació femenina d'aquell període ens resultava totalment desconeguda.

A partir de l'anàlisi del model de dona difós per la Sección Femenina, considerarem, hipotèticament, que aquesta organització, encara que amb certa importància dins del règim, no havia estat excessivament rellevant i que, un cop finalitzat aquest període, la seva influència havia desaparegut. Així, doncs, els nostres objectius foren conèixer la procedència d'aquest model femení, si havia estat creat per la mateixa Sección Femenina o si ja existia, i aquesta simplement l'havia tornat a fer vigent. També ens plantejarem quina havia estat l'aplicació de la feina feta per la Sección Femenina, què havia suposat per a la gent. Per últim, teníem curiositat per saber si la nostra "ideologia oficial" actual tenia moltes o poques arrels en la ideologia de llavors.

2.3 Metodologia i procés d'elaboració

Començarem aquesta recerca buscant informació: llegirem diversos llibres sobre el franquisme en general, i també ens anarem centrant en aquells llibres que tractaven específicament de la Sección Femenina. Gran part de la nostra recerca d'informació també la férem a Internet, sobretot després de decidir la creació del bloc, per al qual necessitàvem imatges i vídeos. També llegirem, interessades en obres fetes directament per la Sección Femenina, alguns dels seus llibres de text dirigits a estudiants (de batxillerat) per intentar comprendre una mica més la seva forma d'expressar-se i de transmetre les seves idees a les estudiants. Consultarem també llibres de cites, el contingut dels quals es basa en opinions exposades per les mateixes integrants de la Sección Femenina i altres col·laboradors, així com en imatges il·lustrant aquests comentaris. També cal parlar d'un seguit de tesis doctorals relacionades amb el tema que ens han sigut molt útils a l'hora d'entendre millor i d'aprofundir en aquells temes dels quals parlàvem.

Un cop tinguérem recopilada gran part de la informació, procedirem a la redacció del treball. Començarem redactant petits contextos històrics (II República i Guerra Civil, Franquisme i Falange) per tal de situar la Sección Femenina en un moment i una situació concrets sense els quals resultaria més difícil comprendre la seva creació i les seves actuacions. Un cop fets aquests primers apartats, ens centrarem en el cos del treball: la

Sección Femenina de la Falange Española. En primer lloc, parlarem dels seus orígens i la seva ideologia, lligats entre sí més del que ens pensàvem; seguidament parlarem dels canvis que havia anat experimentant la Sección Femenina i de les contradiccions que això havia provocat. Llavors ens centrarem més específicament en el model de dona que difonia la Sección Femenina, començant per explicar la importància de l'Església en aquests valors transmesos, i seguidament els aspectes més significatius d'aquest model femení: la dona en la política, en el món laboral, en la sexualitat i en la família i el matrimoni.

Un cop acabarem aquests apartats, estudiarem el fortí de la Sección Femenina: l'educació de les dones, des de les més joves fins a les adultes. Ens centrarem en els diferents aspectes d'aquesta educació, des de l'educació per a la salut, orientada essencialment a l'àmbit rural, fins als aspectes de la nova educació acadèmica i de com això s'havia aplicat en les matèries més importants per a la Sección Femenina. També analitzarem com això havia repercutit en l'accés de les dones als diferents nivells educatius. Per últim, tractarem altres aspectes, no esmentats anteriorment, però igualment importants: el *Servicio Social* i els *Coros y Danzas*. La redacció d'aquests apartats la férem per separat i, un cop acabats, els posarem en comú, reorganitzant continguts (evitant repeticions i també buits d'informació) i unificant l'estil d'escriptura. Cal destacar que durant la redacció d'aquest treball s'anava creant de forma paral·lela el bloc, el vertader treball.

2.4 Creació del bloc

Quan vàrem començar a buscar informació del tema que volíem estudiar i a documentar-nos vàrem veure de seguida que poder fer servir fotografies, vídeos, sons, etc. de l'època no només podia enriquir molt la nostra feina sinó que en alguns casos eren fonamentals per poder explicar bé allò que volíem dir.

Poder a més enllaçar informació des d'altres fonts i d'aquesta manera no sobrecarregar d'informació accessòria el treball i poder a més compartir la informació i les troballes de cadascuna sense necessitat de veure'ns i podent afegir, canviar, corregir, als textos de l'altra en el mateix moment ens anava molt bé per al desenvolupament de la nostra feina.

Estava clar doncs que necessitàvem treballar en algun aplicatiu web i, donats els nostres coneixements elementals de l'edició de pàgines web, d'algun de senzill i fàcil. Així vàrem anar a parar a un nou servei de la Xarxa Telemàtica educativa de Catalunya(XTEC), l'XTECBlocs que cobria perfectament les nostres expectatives. La veritat és que permet editar a la web amb la mateixa senzillesa que si féssim una pàgina en qualsevol editor de textos. Disposa a més d'unes bones orientacions i d'un fòrum per resoldre dubtes que també va molt bé.

Finalment ens vàrem adonar que tal i com havia anat la nostra feina no podíem fer una edició del treball de recerca en paper sinó només un petit resum ja que el llenguatge hipertextual i les possibilitats multimèdia només adquirien el seu ple significat en el bloc que aquí us presentem.

Estar a la xarxa també ens pot aportar que hi hagi més persones que coneguin la nostra feina i que ens facin arribar comentaris, observacions, crítiques, materials, etc. que el facin més viu i millor.

El resultat complet de la feina anteriorment explicada es troba a: <http://blocs.xtec.cat/mariaclara>. El bloc està estructurat en els diferents apartats esmentats i conté la totalitat del treball de recerca elaborat per Clara Tur Muñoz i Maria Pomés Lorencés.

3. Conclusions

Després de l'elaboració d'aquest treball, hem arribat a les següents conclusions sobre el model de dona difós per la Sección Femenina durant el franquisme:

En primer lloc : d'on provenia la ideologia que la Sección Femenina difonia entre les dones?

Aquesta ideologia tenia el seu origen en Falange Española i en l'Església. Pel que fa a Falange Española, no hem d'oblidar que la Sección Femenina n'era una part subordinada (tal com pertocava a les dones). La Sección Femenina, però, encara que compartia l'ideari de Falange (defensa d'un Estat totalitari, autoritari, ultranacionalista, etc.) es centrà en aquells aspectes més femenins, aquells aspectes que podien ser més útils per a l'educació i reeducació de les dones, com la família, la tradició o la moral, i aspectes com l'antimarxisme i l'antiliberalisme que, encara que menys femenins, haurien de servir per evitar que es reproduís un règim polític com el de la República.

Però Falange també compartia moltes idees amb el feixisme europeu, amb l'italià sobretot, però també amb l'alemany. José Antonio, creador de Falange Española i gran inspirador del falangisme espanyol, creia també en la mobilització de les masses, en la implicació total de la població (incloses les dones) per tal de que triomfés el Movimiento (revolució falangista espanyola).

Però la principal influència de Sección Femenina fou l'Església catòlica, no només pel gran tradicionalisme de les seves idees respecte a la dona, i per la gran influència que tenia en les dones espanyoles, sinó sobretot perquè la major part d'idees defensades per la Sección Femenina pretenien retornar al model tradicional de dona, model que, en el cas d'Espanya, no era altre que la imatge de la bona catòlica.

Però encara que la Sección Femenina i l'Església catòlica tinguessin una tan gran semblança d'idees, les seves diferències feren que hi hagués diversos moments de tensió al llarg de tot el règim.

Les diferències principals entre l'Església i la Sección Femenina es devien, sobretot, a les pròpies contradiccions de l'última. D'una banda, proclamaven el pudor femení però, de l'altra, quan accediren a les escoles, implantaren l'assignatura d'Educació Física, mitjançant la qual l'Església considerava que s'exaltava el cos femení i que no es tenia

prou cura amb el vestit de les esportistes (per a aquesta no eren suficients ni les llargues les faldilles ni els “pololos”, que portaven les noies). Però les principals divergències entre la Sección Femenina i l'Església es degueren a l'actitud de les *mandos* de la Sección.

Eren dones independents, que no es casaven i que sovint despertaven dubtes sobre la seva sexualitat (moltes eren lesbianes). Per molt que l'organització plantegés el fet de no casar-se com un sacrifici per a la Pàtria, igual que l'autonomia i els constants viatges, aquesta forma de vida i actitud creà gran desconfiança cap a la Sección dins de l'Església. Però, tot i aquestes diferències, i les tensions que ocasionava la “disputa” que mantenien la Sección Femenina i l'Església per controlar l'educació de les joves, la ideologia compartida i els interessos comuns feren d'aquestes organitzacions dues grans aliades.

Però, com transmeté la Sección Femenina aquestes idees?

El mètode principal de divulgació de la ideologia de la Sección Femenina, a part de propaganda i altres actuacions, fou l'educació, tant la pròpiament acadèmica com la duta a terme en altres tipus d'escoles com les *Cátedras Ambulantes* o les *Granjas-Escuela*.

Parlem primerament de l'educació a escoles i instituts. La Sección Femenina promogué un canvi profund de l'educació en aquests centres, per tal d'abolir totalment la “perversa” educació establerta per la República. Depuraren el professorat per tal d'assegurar-se que els docents fossin adeptes al règim i establiren un pla d'estudi totalment diferent per a nens i nenes: a ells se'ls educava per ser forts, per seguir estudiant i per aprendre a raonar. A elles, en canvi, se les educava per a la llar i el matrimoni, per al sentimentalisme i la maternitat. Però no només rebien una educació diferent, sinó que ho feien en llocs diferents, ja que s'abolí la coeducació, considerada pel règim franquista com a inadequada i immoral.

Així, doncs, a les nenes se les educava des de ben petites no només per al matrimoni, sinó també per a la submissió i per a un estatus d'inferioritat respecte de l'home, ja que el franquisme implantà una societat totalment patriarcal que marginava la dona i l'excloïa totalment de la societat.

Però, amb el pas dels anys, l'educació masculina i femenina s'anaren homogeneïtzant (encara que sempre hi hagué certes assignatures diferents segons el sexe de l'estudiant) de manera que cada vegada més dones anaren accedint no només a l'educació primària elemental, sinó també a nivells superiors d'educació, fins al punt que als anys 50, el

nombre d'estudiants universitàries es doblà. Però així i tot, i encara que a poc a poc el fet que una dona estudiés certes carreres (les anomenades feminitzades, que solien ser de lletres, i que eren popularment considerades "aptes per a dones") deixà de ser una cosa estranya o dolenta, la creença popular que estudiar era un previ a casar-se continuà fins passada la mort de Franco, ja que es considerava que la màxima aspiració d'una dona era donar el seu amor al marit i als fills, no la d'estudiar per després exercir una professió.

L'altra branca educativa, encara que diferent a aquesta, i que serví a la Sección Femenina per difondre les seves idees, foren les *Cátedras Ambulantes* i les *Granjas-Escuela*.

Entre d'altres institucions, aquestes dues estaven més orientades a l'àmbit rural i a l'alfabetització i instrucció de dones amb poca cultura, que no pas a l'ensenyament preveient la continuació cap a estudis superiors.

Però a més a més d'aquesta alfabetització, la Sección Femenina transmetia coneixements de gran utilitat per a aquestes dones ja que, encara que petitburgesos i no sempre ben adaptats a les diferències entre el camp i la ciutat, aquests coneixements i costums saludables i higiènics permetien evitar moltes malalties (sobretot entre els nens) i feren que millorés molt la situació d'insalubritat que hi havia hagut al camp fins llavors.

Però no només educaren aquestes dones en coneixements bàsics de lectura, escriptura o higiene, sinó que aprofitaren la influència adquirida per també adoctrinar-les en la ideologia de la Sección Femenina.

Aquestes idees foren molt més fàcils d'implantar al camp que no pas a la ciutat, ja que a l'àmbit rural la tradició seguia molt més vigent que no pas a les ciutats, on la República havia tingut més incidència sobre les dones.

Així, doncs, la Sección Femenina adoctrinà les dones assistents als seus centres d'educació rurals en el seu paper de dona, i també en el feixisme, que impregnava el règim, aprofitant la seva influència per augmentar no només les afiliades a la seva organització, sinó també per augmentar el nombre d'adeptes a la dictadura franquista.

Però, quines eren les idees fonamentals que transmetia la Sección Femenina en l'educació?

La Sección Femenina, com a organització liderada per dones i dirigida a aquestes, es centrà en la transmissió de valors morals i objectius de vida per a les dones, els quals es reunien en un: la dona estava predestinada a la família i al matrimoni. Així, Sección

Femenina creava un món sense matisos per a la dona, en el qual o complia amb el seu destí (casant-se i tenint fills) o, si no ho feia, no existia un punt mitjà. I encara més, no complint aquest model, la dona no només traïa la seva Pàtria, no donant-li els homes que tenien la missió d'engrandir-la, sinó que també traïa la religió catòlica, ja que no complia el que Déu havia estipulat que ella havia de ser, traint la Verge Maria i el seu fill, ella que s'havia sacrificat abnegadament perquè les seves congèneres poguessin tenir la vida adequada.

Per tant, la Sección Femenina tancava les dones a la llar, sense cap possibilitat moralment correcta d'accedir a la vida pública i desenvolupar una activitat diferent, "digna". L'única opció que tenia una dona de fer alguna cosa "correcta" fora de l'àmbit domèstic era la beneficència amb l'Església o amb el *Servicio Social*. La participació al *Servicio Social* passaria a ser obligatòria per a totes les dones, almenys durant sis mesos, període de temps en què s'esperava que la dona fes emergir el seu vessant més femení, la fe, la cura dels altres, etc. termini que a la vegada s'aprofitava per seguir educant les dones, en classes obligatòries, i dirigir-les cap a la llar.

Així, doncs, el destí d'una dona virtuosa, només es complia si aquesta acabava casant-se tal com calia. Això sí, les pautes del seu comportament dins del matrimoni seguien sent extremadament dures: havia de ser sempre amorosa i delicada amb marit i fills, havia de mantenir la casa sempre perfecta, però mai havia de deixar que el seu marit la veiés mal vestida amb la roba de feinejar. La pressió encara era major en l'aspecte sexual, ja que la dona havia d'accedir a satisfer tots i cadascun dels desitjos del seu marit, sense protestar ni queixar-se mai, però ella no havia de tenir desitjos d'aquest caire. Si en tenia, és que era una pecadora. Ens tornem a trobar davant d'un camí sense sortida: per tal que la dona fos considerada virtuosa i bona, s'havien de complir tot un seguit de requisits contradictoris que la portaven cap a una única sortida: un gran complex d'inferioritat femení ja que, es mirés per on es mirés, la dona era una espècie d'objecte o de joguina delicada en mans de l'home, però així hi tot ella tenia la culpa de tot allò que portava a l'home pel mal camí, tan si feia tot el que ell volia, com si no ho feia.

Aquesta submissió es veia reforçada per la manca de drets femenins, inabastables ja que les poques dones que participaven en política (una d'elles era Pilar Primo de Rivera, fundadora i dirigent perenne de la Sección Femenina) i, per tant, que podien lluitar per una legislació millor, no eren ni molt menys favorables a una millora legislativa de la situació d'opressió de la dona.

Aquesta mateixa manca de drets es feia palesa en l'àmbit laboral. Encara que teòricament les dones no havien de treballar (sobretot després de casar-se), la necessitat econòmica que es vivia en una Espanya empobrida i amb gran part de la població en la misèria féu que moltes dones es veiessin abocades a un mercat laboral que a penes les reconeixia, que no els permetia treballar en molts sectors i posicions perquè es considerava que exigien un esforç massa gran per a la ment femenina. A més a més pel que fa al salari eren discriminades, per fer la mateixa feina cobraven sous molt inferiors als masculins per realitzar una mateixa feina.

Però, amb el pas dels anys, el treball femení anà augmentant de forma imparable, i cada cop menys per necessitat i més per interès. Aquesta nova situació es veu reflectida sobretot a partir de l'aplicació dels Plans d'Estabilització i Liberalització del 1959, que animaven la dona a accedir al mercat laboral, i de la *Ley de derechos políticos sociales y de trabajo de la mujer* de 1961, que consolidava un marc jurídic del treball femení.

Així, doncs, el treball femení a partir dels anys 60 inicià un procés revulsiu que acabaria per iniciar el moviment feminista a Espanya: la progressiva adquisició de capacitat adquisitiva de les dones féu que anessin aconseguint una autonomia social, autonomia social que les portaria a la consecució de drets no només laborals, sinó també drets que les "alliberaven" del control total del marit que tenia dret jurídic a exercir sobre elles i els seus béns. Així, s'iniciaria un procés d'alliberació de la dona, que començaria pel seu reconeixement dins del marc laboral, i seguiria el seu reconeixement dins del marc legal fins arribar a l'adquisició d'una nova posició davant del matrimoni i d'ella mateixa.

Però com s'adaptà als canvis de la societat espanyola la Sección Femenina?

La Sección Femenina, encara que a desgrat, s'adaptà a tots aquests canvis i, intentant mantenir una posició privilegiada entre les dones, s'hi mostrà dissimuladament favorable.

Però les raons que feren que la Sección Femenina canviés foren diverses. En primer lloc, els temps canviaven a nivell mundial, i tots els moviments culturals i socials que sacsejaren el món durant els anys 60 arribaren d'alguna manera, encara que censurada i *light*, a la població espanyola. També els aliats polítics del règim canviaren (els EUA passaren a ser un país amic, igual que abans ho havien estat l'Alemanya o la Itàlia feixistes), per la qual cosa l'autoritarisme, l'anitliberalisme i moltíssimes de les característiques de la ideologia de la Sección Femenina s'hagueren de dissimular, mentre que d'altres, com l'antimarxisme, foren encara més exaltades.

També les millores econòmiques canviaren les condicions de vida del poble, que accedí a coneixements abans desconeguts que feren que se'ls obrissin nous horitzons. Però potser allò que provocà el canvi més gran fou el turisme. L'arribada principalment de turistes del Nord d'Europa canvià totalment la percepció de la realitat de molts espanyols, sobretot la d'aquells que vivien a les zones litorals més turístiques.

Per a les dones, el turisme significà un canvi molt important: a Espanya arribaven dones que no només portaven pantalons o biquinis totalment indecents sinó que, a més a més, moltes vegades contradeien els principis de feminitat que el règim havia imposat, comportant-se i vivint amb la mateixa llibertat que ho faria un home espanyol. Això no només féu que les noies veiessin noves realitats, sinó que a més a més comprovaren que als homes no els desagradava, ni molt menys, aquesta "manca de feminitat i decòrum".

Davant d'aquests canvis, la Sección Femenina lluità en dos fronts. D'una banda va intentar mantenir la virtut i la forma de vida tradicional femenines, que implicava manca de llibertat, i de l'altra va mostrar una imatge oberta i agradable d'Espanya a la resta de països del món, bastant reticents a la dictadura espanyola.

Amb aquest doble objectiu es consolidà *Coros y Danzas* (que havia estat creat el 1938) ja que d'una banda pretenia la recuperació del folklore popular (aquell que interessava al règim) mitjançant el qual buscava la reafirmació de la pàtria espanyola, i per l'altra feia propaganda d'Espanya al món, mostrant un poble espanyol que ballava i cantava feliç i unit. Però la clau de l'èxit de *Coros y Danzas* (que continuà existint després de la mort de Franco i la dissolució de la Sección Femenina) fou que sovint era l'única possibilitat que tenien els joves de pobles i ciutats de sortir de l'ambient en què s'havien criat i de viatjar, encara que fos amb la Sección Femenina, per ballar i cantar en festes locals i, òbviament, per rebre classes moralitzadores sobre les dones.

Així, doncs, al llarg de la trajectòria de la Sección Femenina, aquesta treballà per a la implantació d'un model femení "tradicional", totalment retrògrad i denigrant per la dona, que es basava en la creença religiosa (Adam i Eva i el pecat original) que aquesta havia nascut per servir l'home, per fer-lo feliç mentre aquest lluitava per a la grandesa de la pàtria. S'educava les nenes en la submissió indiscutible, en l'amor perenne envers els fills i el marit, en l'abnegació i en la manca de llibertat individual. La Sección Femenina adoctrinava a les nenes perquè visquessin en un món asfixiant, el qual havien d'acceptar amb felicitat i abnegació, perquè la dona, causant al cap i a la fi de tots els mals de la humanitat (juntament amb marxistes i liberals), només podia arribar a la

salvació amb el dolor, el dolor que suposava ser mare i esposa-ombra però que, en definitiva, s'havia ben merescut.

Però, les raons per les quals les dones van acceptar aquesta situació no foren simples, situació, d'altra banda, contra la qual moltes lluitaren, a partir dels seixanta, per canviar. La Sección Femenina imposà el seu model venent-lo com un somni fet realitat; en un moment de misèria, gana i inseguretat, la Sección Femenina ofería seguretat, menjar i ser la "reina de la llar": només calia casar-se i estimar el Caudillo.

Valoració personal

L'elaboració d'aquest treball ens ha semblat molt interessant. Hem gaudit molt fent-lo, ja que no només ens ha permès aprendre molt sobre la història de la dona en el franquisme sinó que, a més a més, ens ha obert horitzons, atès que el passat sempre fa que una es plantegi el present: d'on venim i cap a on anem.

Així, doncs, considerem acompanyats els nostres objectius inicials: conèixer la procedència del model femení difós per la Sección Femenina; saber si aquest model era de creació pròpia o si ja existia i, la Sección Femenina simplement l'havia restablert; quina havia estat l'aplicació de la feina feta per la Sección Femenina i què havia suposat per a les dones, encara que ens hagués agradat poder aprofundir més en molts aspectes de la nostra investigació.

Propostes d'aprofundiment

Voldríem, per últim, suggerir línies d'aprofundiment interessants que han sorgit en la nostra investigació però que no hem pogut analitzar: les pervivències i restes de la ideologia i els costums imposats per la Sección Femenina.

En elaborar aquest treball, ens hem adonat que molts conceptes i formes d'actuar que llavors s'ensenyaven segueixen vigents en l'inconscient de la nostra societat:

La discriminació política de les dones segueix existint. És un fet innegable que la presència femenina en llocs de comandament no és gaire comuna, encara que es promouin lleis a favor de la discriminació positiva.

Aquest tracte discriminatòri també és clar en el món laboral, en el qual les dones, segons dades recents, moltes dones cobren un 30% menys que els homes per fer la mateixa feina.

Pel que fa a la sexualitat de la dona, no cal dir que segueix sent un tema tabú i de constant controvèrsia. Es continua tractant la dona com un objecte (només cal mirar certes campanyes publicitàries) i la seva sexualitat segueix tenint una consideració diferent a la masculina: per exemple, en el cas de la masturbació o del nombre de persones amb qui un/a manté relacions.

Actualment, moltes dones segueixen tenint la doble jornada, la laboral i la domèstica, fenomen que començà als anys 60. El que sí que podem afirmar és que l'educació ha canviat, que homes i dones reben una mateixa educació, tot i que actualment es debat si encara existeix certa discriminació sexual en els llibres de text. Així mateix, la coeducació porta controvèrsia, sobretot per part de feministes radicals, que parlen dels beneficis per a les dones d'una educació per separat.

Per últim, també considerem interessant el fet que les dones seguim tendint cap a aquelles carreres (de lletres, sobretot) que es consideraven adequades durant el franquisme, tendència que, teòricament, ningú no ens ha imposat.

4. Bibliografia i fonts consultades

Bibliografia

- Sanchez Lopez, Rosario: "Mujer española, una sombra de destino en lo universal: trayectoria histórica de la Sección Femenina de la Falange (1934-1977)" Editorial Universitat de Murcia. Murcia, 1990.
- Cuesta Bastillo, Josefina: "Historia de las mujeres en España. Siglo XX. Tomo II" Editorial Instituto de la Mujer. Madrid, 2003.
- Mercè Roca, Maria: "L'educació sentimental de les dones durant el franquisme, el món era a fora" Editorial columna, col·lecció avui. Barcelona, 2004.
- Richmond Kathleen: "Las mujeres en el fascismo español, la sección femenina de la falange, 1934-1959" Editorial Alianza. Madrid, 2004.
- Sección Femenina: "Economía doméstica" editado por Sección Femenina. Madrid, 1995.
- Otero, Luís: "En el nombre de Franco, del Hijo y del Espíritu Santo" Editorial Ediciones B. Barcelona, 2003.
- Otero, Luís: "He aquí la esclava del señor" Editorial Ediciones B. Barcelona, 2001.
- Alcalde, Carmen: "Mujeres en el franquismo: exiliadas, nacionalistas, y opositoras" Ediciones Flor del Viento. Barcelona, 1996.
- Domingo, Carmen: "Coser y cantar" Editorial Lumen. Barberà del Vallès, 2007.
- Otero, Luís: "La Sección Femenina" Editorial EDAF, S.A. Madrid, 1999.
- "Les dones fan història" Editat per la Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Institut Català de la Dona. Barcelona, 1990.
- Espuny Tomàs, María Jesús: "Aproximación histórica al principio de igualdad de género: el empleo femenino después de la guerra (II)" Editat per IUSLabor, núm. 1/2007. Barcelona, 2007.

<http://www.raco.cat/index.php/IUSLabor/article/view/57945/68008>

• Ortiz Heras, Manuel: “Mujer y dictadura franquista” Editat per Aposta, revista de ciencias sociales, núm. 28/200.

<http://www.apostadigital.com/revistav3/hemeroteca/ortizheras.pdf>

• Nicolás Lazo, Gemma: “La reglamentación de la prostitución en el Estado español. Genealogía jurídico-feminista de los discursos sobre prostitución y sexualidad” Tesis doctoral. Universitat de Barcelona, Departament de Dret Penal i Ciències Penals. Barcelona, 2002-2004.

http://www.tdr.cesca.es/TESIS_UB/AVAILABLE/TDX-0724107-091858/GNL_TESIS.pdf

• “La mujer durante el franquismo” Monografía.

<http://barcelona.indymedia.org/usermedia/application/11/lamujerduranteelfranquismo.pdf>

• Laborda Gil, Xavier: “Escuela y franquismo: dibujos de la niña Sol Abizu (Barcelona, 1970-1973)” Barcelona, 2006.

<http://www.sant-cugat.net/laborda/franquismo.htm>

• González López, Javier; González Mosquera, Isabel; Martínez Suárez, Eva: “Mujer y Educación en España: Pedagogía de la Diferencia” Vigo, 2003.

<http://webs.uvigo.es/pmayobre/alumnado.htm>

• Abad, Javier; Dónate, Míriam; Len, Marta; Sánchez, Angélica; Zamora, Héctor: “La dona al franquisme” Treball de recerca dirigit per Antoni Fondón. Sabadell, 2007.

<http://ladonaalfranquisme.googlepages.com/dafcat.pdf>

• Josetxu: “La mujer en el franquismo” Revista Tortuga, grupo antimilitarista. Alacant, 2004. http://www.nodo50.org/tortuga/article.php?id_article=762

• Marina, José Antonio: “La Revolución de las mujeres: crónica gráfica de una evolución silenciosa” JdeJ editores, Madrid, noviembre 2006.

• Amador Carretero, Pilar: “La mujer es el mensaje. Los coros y danzas de Sección Femenina en Hispanoamérica” Tesis doctoral. Universitat Carlos III de Madrid, 2003.

• Folch, Sara: “Mujer en la educación franquista. Objeto y sujeto de adoctrinamiento” Tesis doctoral.

Altres pàgines web consultades, així com vídeos i imatges (no citats o enllaçats a la web):

<http://www.youtube.com/watch?v=myXSqrH5ZAM>

<http://www.youtube.com/watch?v=BhxQeJhtBWA>

<http://www.youtube.com/watch?v=BhxQeJhtBWA>

<http://www.youtube.com/watch?v=3byX74zM-18>

<http://www.youtube.com/watch?v=LvJYB00kSCs>

<http://www.youtube.com/watch?v=mOGqmHP2nIM>

<http://www.youtube.com/watch?v=s6JqymO8wd8>

<http://centros5.pntic.mec.es/ies.parque.de.lisboa/alumnos2001/general.htm>

<http://www.historiasiglo20.org/sufragismo/femespana2.htm>

http://www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=239

http://www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=762

http://www.nodo50.org/tortuga/article.php3?id_article=5110

http://www.nuevorden.net/l_33.html

<http://www.agapea.com/Las-mujeres-en-el-fascismo-espanol-n179493i.htm>

http://es.geocities.com/guerraciv/mujeres_en_la_ guerra_civil.htm

http://www.ciao.es/Manual_de_cocina_de_la_seccion_femenina_VV_AA_444575

http://www.batiburrillo.net/curiosid/cuerpo_curiosid154.php

<http://www.seccionfemenina.com/html/la-otra-seccion-femenina.htm>

<http://www.casadellibro.com/fichas/fichabiblio/0,1094,2900000752579,00.htm?>

[codigo=2900000752579&ca=830](#)

http://atenas.cervantes.es/Biblioteca/Fichas/Otero,%20Luis_915_07_1.shtml

http://www.wikilearning.com/la_mujer_en_el_franquismo-wkc-16589.htm

<http://www.littorio.com/pnf/fscfem-i.htm>

<http://www.storiain.net/arret/num107/artic5.asp>

<http://www.claseshistoria.com/fascismos/fascismoitaliano.htm>

<http://www.monografias.com/trabajos39/fascismo-nazismo/fascismo-nazismo.shtml>

http://www.nuevorden.net/l_19.html

http://www.generalisimofranco.com/historia/auxilio_social.htm

5. Captures de la web

El model de dona del franquisme
La Secretaria Femenína de la Falange Española

4.5-4 La dona en la família i el matrimoni

Després de passar la guerra, el règim franquista buscà un model de dona per crear una nova ideologia basada en la ideologia de Falange i una nova ideologia de la dona.

Català de la propaganda, 1940

La dona d'espaldar una criatura a la família, que forma un part integral de la nacionalitat per tal de que esdevingui, quan és educada de forma "nacional", un a més a l'ètica del poble.

Índex:

- 1. 1.1 La Falange i el franquisme
- 2. 1.2 El franquisme
- 3. 2.1 La Falange
- 4. 2.2 La Falange i el franquisme
- 5. 3.1 La Falange i el franquisme
- 6. 3.2 La Falange i el franquisme
- 7. 3.3 La Falange i el franquisme
- 8. 3.4 La Falange i el franquisme
- 9. 3.5 La Falange i el franquisme
- 10. 3.6 La Falange i el franquisme
- 11. 3.7 La Falange i el franquisme
- 12. 3.8 La Falange i el franquisme
- 13. 3.9 La Falange i el franquisme
- 14. 3.10 La Falange i el franquisme
- 15. 3.11 La Falange i el franquisme
- 16. 3.12 La Falange i el franquisme
- 17. 3.13 La Falange i el franquisme
- 18. 3.14 La Falange i el franquisme
- 19. 3.15 La Falange i el franquisme
- 20. 3.16 La Falange i el franquisme
- 21. 3.17 La Falange i el franquisme
- 22. 3.18 La Falange i el franquisme
- 23. 3.19 La Falange i el franquisme
- 24. 3.20 La Falange i el franquisme
- 25. 3.21 La Falange i el franquisme
- 26. 3.22 La Falange i el franquisme
- 27. 3.23 La Falange i el franquisme
- 28. 3.24 La Falange i el franquisme
- 29. 3.25 La Falange i el franquisme
- 30. 3.26 La Falange i el franquisme
- 31. 3.27 La Falange i el franquisme
- 32. 3.28 La Falange i el franquisme
- 33. 3.29 La Falange i el franquisme
- 34. 3.30 La Falange i el franquisme
- 35. 3.31 La Falange i el franquisme
- 36. 3.32 La Falange i el franquisme
- 37. 3.33 La Falange i el franquisme
- 38. 3.34 La Falange i el franquisme
- 39. 3.35 La Falange i el franquisme
- 40. 3.36 La Falange i el franquisme
- 41. 3.37 La Falange i el franquisme
- 42. 3.38 La Falange i el franquisme
- 43. 3.39 La Falange i el franquisme
- 44. 3.40 La Falange i el franquisme
- 45. 3.41 La Falange i el franquisme
- 46. 3.42 La Falange i el franquisme
- 47. 3.43 La Falange i el franquisme
- 48. 3.44 La Falange i el franquisme
- 49. 3.45 La Falange i el franquisme
- 50. 3.46 La Falange i el franquisme
- 51. 3.47 La Falange i el franquisme
- 52. 3.48 La Falange i el franquisme
- 53. 3.49 La Falange i el franquisme
- 54. 3.50 La Falange i el franquisme
- 55. 3.51 La Falange i el franquisme
- 56. 3.52 La Falange i el franquisme
- 57. 3.53 La Falange i el franquisme
- 58. 3.54 La Falange i el franquisme
- 59. 3.55 La Falange i el franquisme
- 60. 3.56 La Falange i el franquisme
- 61. 3.57 La Falange i el franquisme
- 62. 3.58 La Falange i el franquisme
- 63. 3.59 La Falange i el franquisme
- 64. 3.60 La Falange i el franquisme
- 65. 3.61 La Falange i el franquisme
- 66. 3.62 La Falange i el franquisme
- 67. 3.63 La Falange i el franquisme
- 68. 3.64 La Falange i el franquisme
- 69. 3.65 La Falange i el franquisme
- 70. 3.66 La Falange i el franquisme
- 71. 3.67 La Falange i el franquisme
- 72. 3.68 La Falange i el franquisme
- 73. 3.69 La Falange i el franquisme
- 74. 3.70 La Falange i el franquisme
- 75. 3.71 La Falange i el franquisme
- 76. 3.72 La Falange i el franquisme
- 77. 3.73 La Falange i el franquisme
- 78. 3.74 La Falange i el franquisme
- 79. 3.75 La Falange i el franquisme
- 80. 3.76 La Falange i el franquisme
- 81. 3.77 La Falange i el franquisme
- 82. 3.78 La Falange i el franquisme
- 83. 3.79 La Falange i el franquisme
- 84. 3.80 La Falange i el franquisme
- 85. 3.81 La Falange i el franquisme
- 86. 3.82 La Falange i el franquisme
- 87. 3.83 La Falange i el franquisme
- 88. 3.84 La Falange i el franquisme
- 89. 3.85 La Falange i el franquisme
- 90. 3.86 La Falange i el franquisme
- 91. 3.87 La Falange i el franquisme
- 92. 3.88 La Falange i el franquisme
- 93. 3.89 La Falange i el franquisme
- 94. 3.90 La Falange i el franquisme
- 95. 3.91 La Falange i el franquisme
- 96. 3.92 La Falange i el franquisme
- 97. 3.93 La Falange i el franquisme
- 98. 3.94 La Falange i el franquisme
- 99. 3.95 La Falange i el franquisme
- 100. 3.96 La Falange i el franquisme
- 101. 3.97 La Falange i el franquisme
- 102. 3.98 La Falange i el franquisme
- 103. 3.99 La Falange i el franquisme
- 104. 3.100 La Falange i el franquisme

Bloc per al treball de recerca

1r nivell | 1r trimestre | 1r trimestre de 2016

Aquest bloc el desenvolupa la Clara Per i la Maria Fiol, per a ser presentat al seu treball de recerca de 2n de Batxillerat de 1922. [Fotografia de Josep de Sureda](#)

Programa

- 1. 1r nivell
- 2. Introducció
- 3. Context històric
  - 3.1 1914 i l'evolució de la Falange Española
  - 3.2 1922 i el Front Nou
- 4. La Secció Feminista
  - 4.1 El primer manifest
  - 4.2 El programa
  - 4.3 El primer congrés nacional
- 5. El desenvolupament de la Secció Feminista
  - 5.1 El 1924 i el primer congrés nacional
  - 5.2 El 1925 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.3 El 1926 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.4 El 1927 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.5 El 1928 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.6 El 1929 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.7 El 1930 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.8 El 1931 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.9 El 1932 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.10 El 1933 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.11 El 1934 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.12 El 1935 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.13 El 1936 i el desenvolupament de la Secció
  - 5.14 El 1937 i el desenvolupament de la Secció